

ȘCOLI DE FETE ÎN PREAJMA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL ÎN TRANSILVANIA

Dana-Emilia Câmpean*

Abstract: *The fact that the vast majority of apt men were mobilised on the front led to a growing disorganisation in the industrial, agrarian and military areas, which in turn caused an acute lack of labour force in these sectors. A number of issues concerning the women who remained at home and the occupations that they learned during the belligerent years in order to support themselves and the rest of the family were revealed from the analysis of the period's press. The growing interest demonstrated during this period for the establishment and re-establishment of girls' schools is worthy of note, particularly as these schools were meant to provide a future for young Romanian girls. The importance of educating these girls beginning with primary classes represented a constant preoccupation of women's reunions ever since they were founded and they continued to pursue this goal during these troublesome times. Alongside women's reunions, the church played a central role in educating and shaping the character of little girls, the future Romanian mothers. This presentation is based on the analysis of three contemporary periodicals, namely Transilvania (Transylvania), Biserica și Școala (Church and School) and Unirea (The Union), all of them abounding in information about the establishment of schools, boarding houses and even orphanages.*

Keywords: *Transylvania women's reunions, girls' schools, education, press, The First World War.*

Prin accesul la învățământ, educație și, implicit, la cultură, se induce o stare de bine unui popor asuprit cu bună știință o perioadă îndelungată de timp. Condiția de inferioritate culturală, socială, economică s-a modificat radical în urma educării, astfel încât prin educație românii din Transilvania, pe măsura avansului alfabetizării și al educației, au avut acces la o diversitate de funcții, înainte rezervate doar celor din păturile privilegiate ale societății¹. Beneficiile oferite de educație au fost cunoscute de băieții români încă de la mijlocul secolului al XVIII-lea, însă fetele au avut nevoie de încă un secol pentru a se putea bucura de o școală în adevăratul sens al cuvântului. Iosif Vulcan, în revista „Familia”, reamintea în diverse articole faptul că realizarea de școli mai înalte pentru fete, cu limba de predare română, trebuie înfăptuită cât mai curând posibil².

Cea mai delicată floare a fiecărei case, femeia, a fost privată de-a lungul timpului de ce a fost mai important pe lume: educația. În mediul rural, majoritatea

* Dr., cercetător independent; e-mail: campean_danaemilia@yahoo.com

¹ Iudita Călușer, *Liceul Român de fete din Beiuș, 1896-1948*, Oradea, Editura Logos '94, 2011, p. 22.

² *Ibidem*, p. 25.

fetițelor, încă de la vârste fragede, ofereau ajutor mamei în casă și gospodărie, pentru ca mai apoi să se mărite. Ca nurori, își continuau ritualul de femeie, casnică, gospodină, soție, mamă și nu mai ajungeau să își continue studiile. Știau cel mult să citească și să scrie. Deoarece nu își puteau continua cursurile începute în copilărie, tindeau să uite și puținul învățat, rămânând la stadiul de „ignorante” acceptându-și resemnate acest statut.

Băieții, în schimb, frecventau cel mult 4 clase primare, cu întreruperi, când își ajutau părinții la munca pământului. În lunile de vară se înregistra cea mai redusă frecvență la cursuri, pe când în cele de iarnă, copiii frecventau școala, cel mai adesea în cadrul bisericii, unde învățau să citească din Psalmi și din alte cărți de rugăciuni³.

O situație ceva mai bună aveau fetele din mediul urban, dar și dintre acestea în special cele cu un anumit statut financiar și social erau date la școală, pentru a deveni fete în casă sau, dacă erau mai „luminate”, ajungeau să studieze în cadrul unei preparandii pentru a învăța meseria de dascăliță.

Un rol esențial în ajutorarea și promovarea școlilor pentru fete l-au avut Reuniunile de femei, înființate în spațiul transilvănean încă de la mijlocul secolului al XIX-lea. Continuarea sau restabilirea de noi fronturi pe care să lupte a fost un principiu esențial pentru reuniuni și activitatea lor în ajutorarea femeilor. Dacă la începuturile lor, reuniunile au avut drept scop sprijinirea familiilor și a femeilor, după Revoluția de la 1848, treptat scopurile s-au schimbat în funcție de problemele și provocările cu care se confruntau ele ca persoane sau națiunea căreia îi aparțineau. Sprijinirea fetițelor orfane, crearea de școli și orfelinate pentru acestea s-au aflat în prim-planul oricărei reuniuni de pe teritoriul transilvănean. Indiferent de perioada străbătută, procesul de învățământ al fetițelor a reprezentat o constantă între preocupările reuniunilor. Acestea au susținut educația, care trebuia făcută prin intermediul școlilor speciale destinate fetițelor⁴.

Interesul venit din partea Reuniunilor de femei s-a intensificat mai ales atunci când s-a remarcat starea deplorabilă în care se aflau fetițele și femeile ajunse la maturitate din mediul rural. S-au constatat analfabetismul ridicat, starea de ignoranță și de neștiință prezente în toate planurile vieții: educațional, social și al sănătății. Impulsionându-se reciproc (dar și cu ajutorul ASTREI,) au reușit să înființeze mici ateliere cu caracter educațional și social. Pornind de la ideea că mama avea nevoie de un bagaj cât mai bogat de informații⁵ pe care

³ Eugenia Bârlea, *Perspectiva lumii rurale asupra Primului Război Mondial*, Cluj-Napoca, Edit. Argonaut, 2004, p. 72.

⁴ Simona Stiger, *Mișcarea feministă românească din Transilvania (1850-1914)*, în vol. *Prezențe feminine. Studii despre femei în România*, editori: Ghizela Cosma, Enikő Magyari Vincze, Ovidiu Pecican, Cluj-Napoca, Edit. Fundației Desiré, 2002, p. 243.

⁵Vezi „Foaia școlastică”, 1/1909, p. 6, *Circular către întreg clerul arhidiecezan n.8608/1908 din ședința consistorială din 15 decembrie 1908*, publicat și în Daniela Mărza, *Învățământul românesc din Transilvania. Școlile Arhidiecezei de Alba Iulia și Făgăraș la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea*, Cluj-Napoca, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, 2011, p. 103–104.

să-l împărtășească și altora, reuniunile au creat cursuri practice, în lunile de iarnă, ținute de văduve de preoți sau de învățători sau de membre ale reuniunilor. Cursurile cuprindeau lecții de citit, scris, socotit. Atelierele ofereau, de asemenea, cursuri moderne de cusut, brodat, gătit. În acțiunile lor în spațiul rural, membrele reuniunilor au observat starea de regres în care se aflau gospodăriile; modelul tradițional era adânc împământenit în toate activitățile de menaj, de multe ori cu rezultate defavorabile pentru cei implicați⁶.

Amintim în acest scop *Școala țărănească pentru femei din Brașov*, înființată din inițiativa Despărțământului Brașov al ASTREI, care s-a bucurat de un succes răsunător. Cursurile au fost luate cu asalt, astfel încât, în jur de 60 de doritoare au participat încă de la început, mai mult decât au estimat conducătorii Despărțământului, care preconizaseră înscrierea a cel mult 20-30 de femei⁷.

În tabelul de mai jos redăm programa propusă de Despărțământ⁸:

Industrie casnică: Năvodit și țesut, cusături naționale și port național, croit, vopsit rufăria copilului, tricotaje, broderie, cârpit	42 ore
Alimentația: Prepararea și conservarea diferitelor alimente	23 ore
Igiena femeii	3 ore
Îngrijirea și alimentația copilului	8 ore
Îngrijirea casei și a curții (igiena individuală)	8 ore
Boli sociale și infecțioase	4 ore
Asistență socială	2 ore
Pomicultură și legumicultură	3 ore
Plante medicinale	1 oră
Avicultură	1 oră
Zootehnie	1 oră
Limba română	4 ore
Istoria Românilor	4 ore
Morală creștină	2 ore
Demografie	1 oră
Coruri	5 ore
Dansuri naționale	5 ore

⁶ Creșterea fetițelor noastre pe sate (În atențiunea Veneratului Consistor), „Biserica și Școala”, nr. 29, an XL, 17/30 iulie 1916, Arad, p. 212-213; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigidigit/periodice/bisericasiscola/1916/BCUCLUJ_FP_279232_1916_040_029.pdf.

⁷ Dr. N. Căliman, *Școala țărănească pentru femei. Referat citit în Adunarea Generală a Astrei, din 19 Sept. 1936*, „Transilvania (Buletin de tehnică a culturii)”, Nr. 5, Septembrie–Octobrie 1936, anul 67, p. 518, http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigidigit/periodice/transilvania/1936/BCUCLUJ_FP_279996_1936_067_005.pdf

⁸ *Ibidem*, p. 519.

Durata școlii a fost de o lună de zile, deși ar fi fost indicat să fie măcar de 45–60 de zile, astfel încât elevele să poată aprofunda materiile propuse. Vârsta femeilor înscrise era cuprinsă între 18–35 de ani și toate s-au arătat profund interesate de temele propuse, fiind deopotrivă atrase atât de cursurile teoretice, cât și de cele practice⁹.

Cele mai importante Reuniuni de femei de pe teritoriul Transilvaniei au fost cele din Brașov, Sibiu, Arad, Blaj, unde s-au înființat școli de fete cu internate și orfelinate, care de-a lungul timpului au rezistat tuturor impedimentelor, reușind să educe mai multe serii de fetițe care au devenit pricepute în meseriile pentru care le-au ales. Alături de școlile înființate de Reuniuni, au existat școli și în alte orașe cu tradiție în materie de educație, în care elevele au deprins cele mai importante cunoștințe destinate viitoarelor gospodine, învățătoare, croitorese s.a. Amintim între acestea: Internatul Pavelian de fete și Școala Civilă din Beiuș, Școala superioară de fete din Arad, Internatul Vâncean de fete din Blaj. Importanța acestora era vitală, mai ales că fetițele românce din familii de preoți, intelectuali sau cu un anume statut financiar, care nu ajungeau în puținele școli civile existente, erau trimise la școli din cadrul mănăstirilor¹⁰. Cursurile de aici erau axate mai mult pe religie și pe importanța acesteia în modelarea caracterului viitoarelor domnișoare, decât pe materii care le-ar fi fost de folos la maturitate.

Cea mai veche organizație de acest gen a fost Reuniunea femeilor române din Brașov (1850)¹¹, care a avut ca scop ajutorarea familiilor și a femeilor aflate în dificultate după Revoluția de la 1848. Punctul 11 din Statutele Reuniunii menționa: „După ce în timp de câțiva ani se va împlini scopul cel principal al Reuniunii, adică de a ajuta pe orfanele numite, atunci fondul Reuniunii se va preface în așezăminte filantropice de creșterea și învățarea săracilor, în toate ramurile atingătoare de sexul feminin, cu privire la orfanele noastre cele lipsite de amândoi părinții și la cele ai căror părinți trăind, au contribuit spre sporirea Reuniunii.”¹²

Reuniunea și-a schimbat idealurile și preocupările când vremurile și conjunctura socială, politică economică au cerut-o, astfel că, în primul deceniu al secolului XX, am găsit-o preocupată de transformarea școlii din cadrul organizației, care a devenit Școală de menaj și industrie casnică¹³. Acest tip de școală era împărțită în două secții: de croitorie și de bucătărie, iar fetițele învățau în cadrul fiecăreia parte teoretică și parte practică, astfel că deprindeau o meserie care le era de folos în viitor. Curricula includea materii diverse: limba română și

⁹ Dr. N. Căliman, *op. cit.*, p. 519–522.

¹⁰ Dr. Constantin Pavel, *Școlile din Beiuș, 1828–1928*, Beiuș, „Doina” Tipografie și Librărie S.p.A. Beiuș, 1928, p. 213.

¹¹ Marinela Loredana Barna, *Aportul femeilor române transilvane în timpul Marelui Război, reflectat în paginile Gazetei Transilvaniei*, „Acta Terrae Fogarasiensis”, VI, Făgăraș, Edit. Negru Vodă, 2017, p. 349.

¹² *Adunația Femeilor Române [din Brașov] care pășiră la înființarea Reuniunii și la adoptarea statutelor sale*, în Ștefania Mihăilescu, *Din istoria feminismului românesc. Antologie de texte (1838–1929)*, Iași, Polirom, 2002, p. 64.

¹³ Reuniunea Femeilor Române din Brașov, *Raportul General al Comitetului Reuniunii Femeilor Române din Brașov pe anul administrativ 1909-1910*, Brașov, „Tipografia Mureșianu”, 1910, p. 4.

limbi străine, religie, muzică¹⁴, deoarece era esențial să știe cum să se comporte în societate, nu doar să fie bune gospodine sau croitorese.

În ceea ce privește spațiul de cazare, clădirea internatului era formată din 5 dormitoare, 1 toaletă, 1 încăpere de baie, 1 sală pentru prânz, 1 cancelarie, 1 bucătărie mare (atelier), 1 bucătărie mică de ajutor. Un corp de casă situat în grădină era menit învățământului: 1 clasă de studii, 1 atelier de croitorie și lucru de mână, 1 atelier de țesut, camera directoarei, infirmeria, 2 încăperi pentru bagaje¹⁵.

Pentru anul 1909-1910 au fost înscrise 46 eleve, dintre care 13 bursiere și orfane; taxa lunară percepută era de 36 coroane¹⁶. Cursurile propuse pentru anul în curs, început la 1 septembrie 1909, au constat din: croitul și cusutul rochiilor, rufărie în mod teoretic și practic, instrucția lucrărilor de mână și cusut la mașină (5 ani); instrucția menajului în mod teoretic și practic, bucătăria, spălatul, călcatul, întreținerea locuinței (7 ani); contabilitate și chimie culinară, igienă și principii pedagogice; limbă și literatură română, maghiară și germană, caligrafie și desen (1/8 ani); țesut și legumărit (4 ani); religie (1/5 ani); muzica vocală (1/6 ani)¹⁷.

Importantă a fost folosirea manualelor în limba română pentru toate materiile predate în cadrul acestor școli. Multe eleve se confruntau cu deficiențe în vorbirea corectă a limbii române, pentru că nu o vorbeau acasă și/sau în școlile pe care le frecventaseră anterior, unde învățaseră în limba maghiară/germană¹⁸. Era esențial să învețe în limba națională, însă aveau de înfruntat unele obstacole precum legea Appony¹⁹ care a intervenit în cazul școlilor profesionale și a pretins prin ordin ministerial predarea în limba maghiară, altfel riscau să fie desființate. Ordinul a atins și școlile de fete. Aici a fost pretinsă intensificarea studiului limbii maghiare de la 13 la 16 ore/săptămână; pentru aprofundarea limbii se putea adăuga o oră suplimentară.

În cadrul internatului, fetițele pregăteau cadouri de Crăciun alcătuite din haine pe care mai apoi le dăruiau fetițelor din familiile sărace, ca și acte de caritate. De asemenea, ca parte a examenului final, pentru prima oară în anul 1909²⁰, obiectele lucrate de mână, țesătorie și croitorie ale fetițelor erau expuse într-o sală pentru a putea fi admirate de părinți și cadrele didactice.

Școala de la Brașov s-a bucurat de un succes răsunător printre tinerele domnișoare doritoare să învețe o meserie care le era folositoare, mai ales că cele care învățau aici nu își permiteau să meargă peste hotare la școli străine de profil sau la alte școli care erau frecventate de tinere cu posibilități financiare mai bune.

¹⁴ *Ibidem*, p. 5.

¹⁵ *Ibidem*, p. 32.

¹⁶ *Reuniunea Femeilor Române din Brașov....*, p. 32.

¹⁷ *Ibidem*, p. 22.

¹⁸ Constantin C. Giurescu, Igor Ivanov, Nicolae Mihăileanu, ..., *Istoria învățământului din România*, București, Edit. Didactică și Pedagogică, 1971, p. 121–122.

¹⁹ Iudita Călușer, *op.cit.*, pp. 91–96.

²⁰ *Ibidem*, p. 4.

În anul școlar 1911–1912, au fost înscrise 64 eleve chiar dacă numărul cererilor a fost mai mare²¹. Din păcate multe au fost respinse din cauza lipsei de spațiu de cazare. Soluția găsită pentru rezolvarea acestui inconvenient a fost construirea unei noi aripi de cazare, astfel încât să poată primi un număr cât mai mare de tinere doritoare să învețe la *Școala de menaj și industrie casnică*. Pentru îmbunătățirea condițiilor și a progresului în sistemul de predare și învățare din cadrul internatului, domnișoara Marioara Rusu a plecat pentru un an la Fribourg, la Ecole normale ménagère, de unde s-a întors cu diploma de gradul I, devenind astfel și directoarea Internatului²².

Cursurile propuse în anul precedent au rămas și în anul următor școlar, fetițele au purtat, la fel, uniforma albastră, alcătuită din rochie, jachetă și pălărie de culoare albastru închis. Ca element de noutate, au fost introduse bluzele țărănești, brodate chiar de eleve²³. Pe lângă fetele din internat care plăteau o taxă lunară de 40 de coroane, existau în fiecare an câteva fete, unele *bursiere*, care beneficiau de instrucție, întreținere și uniformă gratuite din partea Reuniunii, altele *orfane*, care beneficiau de întreaga susținere din partea Reuniunii: întreținere, instrucție, îmbrăcăminte și întreaga susținere părintească²⁴. Pentru acest efort de susținere, Reuniunea apela în fiecare an, de câteva ori, la diverse forme de activități prin care atrăgea fonduri: colecte, serbări, concerte și conferințe etc²⁵. Sub îndrumarea cadrelor didactice, acțiunile filantropice au continuat la școală. Elevele au pregătit haine pentru fetițele provenind din familii sărace pe care le-au dăruit de sărbători, alături de alte cadouri, precum păpuși și turtă²⁶. Fetițele au obținut rezultate foarte bune la învățătură, fapt care s-a constatat cu ocazia examinărilor de final de an²⁷.

Internatul a ținut pasul cu inovațiile vremii, astfel că în vara anului 1912 a fost introdusă apa în întreg internatul²⁸, care a fost legat la rețeaua de canalizare, aspect extrem de important pentru o clădire mare și foarte populată.

În anul 1916 reprezentantele Reuniunii din Brașov propuneau înființarea unui Orfelinat de fetițe, denumit Marele Orfelinat al Uniunii femeilor române din Ungaria. Instituția putea adăposti 12 fetițe orfane de ambii părinți sau numai de tată, condiția era să fie foarte sărace²⁹. Confesiunea nu era un factor care ar fi îngăduit accesul fetițelor în orfelinat. În cadrul Orfelinatlui fetele primeau educație și „vor învăța gospodăria și dibăcia frumoasei noastre industrii de casă”. Pentru adunarea fondurilor, Maria Baiulescu îndemna câte două femei românce să stea la ușa bisericilor în data de

²¹ *Raportul general al Comitetului Reuniunii Femeilor Române din Brașov pe anul administrativ 1911–1912. Al 61-lea an de la întemeiere*, Brașov, 1912, Tipografia A. Mureșianu, Branisce&Comp, p. 3.

²² *Ibidem*, p. 4.

²³ *Ibidem*, p. 29.

²⁴ *Ibidem*, p. 31.

²⁵ Marinela Loredana Barna, *op.cit.*, p. 451.

²⁶ *Raportul general al Comitetului...*, p. 7.

²⁷ *Ibidem*, p. 5.

²⁸ *Ibidem*, p. 6.

²⁹ Marinela Loredana Barna, *op.cit.*, p. 352.

15 august³⁰, îndemând credincioșii să doneze bani pentru ajutorarea orfanelor. Important era de asemenea să se înceapă și cu o mică contribuție anuală, astfel încât să se adune un venit constant pentru susținerea Orfelinatlui³¹.

Reuniunea femeilor române din Sibiu (1881), o altă asociație cu renume din Transilvania, se afla sub patronajul Preasfinției Sale Ioan Mețianu, arhiepiscopul și mitropolitul românilor ortodocși din Ungaria și Transilvania. *Școala de menaj și industrie de casă*, susținută de Reuniune, a suferit mici modificări în programa școlară existentă, care era considerată demodată. Din vechea programă s-a păstrat numai ce era „bun și practic”, iar din programul școlii de la Fribourg s-a adoptat ce era „mai necesar și realizabil cu mijloacele noastre modeste materiale”³². Se dorea ca noua programă să acopere toate domeniile de care avea nevoie o tânără domnișoară care frecventa o asemenea instituție. În acest fel, elevele nu mai erau obligate să studieze în străinătate pentru aceleași rezultate, școala românească ridicându-se la așteptările oricărei familii românești cu pretenții. În ajutorul acelor care nu își permiteau să învețe, dar doreau să o facă, școala a creat un curs de doi ani pentru fete harnice și talentate. În urma participării la acel curs, se calificau în meseria de conducătoare superioare în menaj și industrie casnică³³. S-a hotărât completarea cursurilor, pe lângă partea teoretică și practică a ocupațiilor casnice: economia de casă, igienă, contabilitate menajeră, chimia alimentară, noțiuni pentru creșterea copiilor, literatură română, cursuri de grădinărit, pentru a putea corespunde pretențiilor vremurilor, care cereau de la o femeie, pe lângă însușiri casnice, și o instrucție mai îngrijită. Instrucția la ambele secții se făcea în limba română. De asemenea elevele puteau lua lecții de limba franceză sau germană, muzică instrumentală sau vocală, pictură etc., contra unei taxe separate.

Pentru înscrierile în anul școlar 1912–1913, instituția a apelat și de această dată la presă, pentru a face cunoscute condițiile de primire în școală. Pe scurt, erau primite în internat, începând cu clasa I a școlii civile, eleve care au împlinit 9 ani, dovedeau prin atestat școlar că au absolvit cu succes 4 clase elementare, populare sau primare, demonstrau prin examen că stăpânesc cunoștințele specifice clasei a IV-a elementară. În celelalte clase ale școlii civile fetele trebuiau să dovedească prin atestat școlar că au absolvit vreo clasă premergătoare de la școli de categoria școlii civile. Fără asemenea atestat, puteau fi primite fete de vârsta corespunzătoare numai pe baza unui examen de

³⁰ *Ibidem*. Data de 15 august era declarată ziua orfanilor, de aceea era dedicată colectelor. Bani adunați erau folosiți pentru Orfelinat și pentru cele 12 orfane.

³¹ *Dați mici contribuiri anuale pentru Orfelinatul Uniunii femeilor române din Ungaria*, „Unirea”, nr. 48, anul XXVI, 13 mai 1916, p. 1–2, Vezi http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1916/BCU_CLUJ_FP_PIV1902_1916_026_0048.pdf.

³² *Anuarul Reuniunii pe anul 1911–1912*, „Anuarul Reuniunii Femeilor Române din Sibiu”, Editura Reuniunii, Sibiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, 1912, p. 8. http://dspace.bcucluj.ro/bitstream/123456789/68468/1/BCUCLUJ_FG_238445_1912.pdf, vizualizat la 03 octombrie 2018.

³³ *Ibidem*.

primire dat în fața corpului profesoral. Elevele care se înmatriculau prima dată la școala civilă de la Sibiu trebuiau să aducă extras de la matricula botezaților ori de la forul civil și certificat de revaccinare. Înscrierile se făceau în perioada 1–6 septembrie.

Taxa era de 550 coroane/an și se putea plăti în 2–3 rate, didactrul 5 coroane/an, taxa de înmatriculare 4 coroane/an; suplimentar se puteau face ore de pian: 16 coroane/2 ore/săptămână/elevă; limba franceză: 3 coroane/lună; pe lângă acestea, fetițele aveau ore de conversație în limbile franceză, germană, maghiară.

Condițiile de cazare erau specifice vremii: internatul era dotat cu apă, baie proprie, lumină electrică. La cazarea în internat fetele trebuiau să-și aducă cele necesare pentru confort: saltea, pernă, plapumă, cearșafuri, ștergare, prosoape, precum și cele indispensabile pentru igienă intimă; uniforma se confecționa la școală contra sumei de 40–60 coroane³⁴.

Pentru același an școlar găsim informații și în alt ziar al vremii, „Biserica și Școala”. Aflăm de unele modificări în structura corpului didactic, însă cele două secții rămăseră neschimbate, fiind frecventate de 43 de eleve. Anul a început la 1 septembrie, iar cursurile cuprindeau secția economică: a) învățământ practic: pregătirea bucatelor, conservarea poamelor și legumelor, spălatul și călcatul rufelor, confecționarea rufelor etc.; b) învățământ teoretic: economia de casă, contabilitatea etc.; secția industrială: cusut, croit, împletit cu mașina, tors, țesut. Mai multe informații se puteau obține de la Direcțiunea Școlii³⁵.

Colaborarea cu presa s-a menținut și pentru anul următor: în „Unirea” s-au publicat date despre începerea semestrului II, de primăvară-vară. În același mod se aflau condițiile de primire și înscriere în școală³⁶.

Odată cu începerea războiului, Reuniunea de la Sibiu s-a transformat, dintr-o asociație care lupta pentru accesul fetelor la un sistem de învățământ echitabil și corect, într-o asociație de caritate pentru îngrijirea ostașilor români. În acest scop, încă din luna august 1914, în urma mobilizărilor generale, Comitetul Reuniunii a hotărât să suspende activitatea *Școlii de menaj și industrie de casă*, iar în localul acesteia să se deschidă un spital de rezervă, donat Crucii Roșii, unde să fie îngrijiți bravii soldați români, pentru început dotat cu 20, apoi cu 80 de paturi, cancelarie, bucătărie și sufragerie și toate cele trebuitoare³⁷. În același timp s-a aprobat vânzarea clădirii Reuniunii din str. Berggasse nr. 9, cu prețul de 100.000 coroane,

³⁴ *Condițiuni de primire în școala civilă de fete a Asociațiunii și în internatul aceleia*, „Unirea”, nr. 79, anul XXII, Blaj, 27 iulie 1912, p. 4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1912/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1912_022_0079.pdf.

³⁵ *Anunț*, „Biserica și Școala”, nr. 31, anul XXXVI, 29 iulie/11 august 1912, p. 6; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1912/BCUCLUJ_FP_79232_1912_036_031.pdf.

³⁶ *Școala de menaj din Sibiiu*, „Unirea”, nr.15, anul XXIV, 17 februarie, 1914, Blaj, p. 5; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1914/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1914_024_0015.pdf.

³⁷ „Anuarul Reuniunii Femeilor Române din Sibiiu”, Editura Reuniunii, Sibiiu, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane; http://dspace.bcuculuj.ro/bitstream/123456789/68470/1/BCUCLUJ_FG_238445_1916.pdf.

Consistoriului arhidiecezan din Sibiu, pentru a se putea construi un orfelinat pentru copiii ostașilor români căzuți în război³⁸.

Spitalul a fost deschis la 1 noiembrie 1914 și au fost primiți primii 21 de răniți, îngrijiți cu mare seriozitate de dr. N. Ittu și surorile de caritate: d-nele Maria Radu, Veturia Lăpedatu, Virginia Ittu, d-șoarele Anna Voileanu și Elena Muntean, membre ale reuniunii. În decurs de un an au fost tratați 264 de răniți de diferite naționalități: români, maghiari, germani, polonezi, turci, evrei, sârbi. De la sfârșitul anului 1915, când medicul N. Ittu a fost trimis pe front, nu au mai fost primiți soldați; totuși Reuniunea a mai ținut deschis spitalul pentru o jumătate de an, apoi a decis să îl închidă, iar o parte din spațiu să îl dea spre închiriere³⁹.

Școala de menaj și industrie de casă a Reuniunii din Sibiu nu a funcționat între anii 1914 și 1916 din cauza stării de război, neavând nici personal în acest scop⁴⁰. Pentru anul școlar 1917–1918 Reuniunea a anunțat că va redeschide Școala, începând cu semestrul al II-lea. Deoarece Școala nu a funcționat o perioadă atât de îndelungată, membrele Reuniunii s-au axat pe o serie de acțiuni filantropice, binevenite în perioada respectivă. Amintim aici: *Masa studenților*, susținută de Banca Albina și încredințată Reuniunii; *masa* nu a funcționat între 1914 și 1915, dar s-a deschis în 1915, fiind încredințată d-șoarei Maria Buceșan. *Bucătăria poporală* a funcționat în schimb, între anii 1914 și 1916, susținută de Magistratul Orășenesc, pentru ajutorarea celor lipsiți de locuință. Membrele Reuniunii au dat o mână de ajutor la bucătăria poporală, gest pentru care au primit mulțumiri din partea Magistratului orășenesc⁴¹.

S-au implicat în oferirea de cadouri de Crăciun soldaților răniți din spitalele din Sibiu, adunarea de fonduri pentru înființarea unui Cămin femeisc și, cel mai important, înființarea Orfelinatului pentru copiii orfani ai ostașilor români căzuți în război. Bazele orfelinatului s-au pus încă din anul 1913, dar a intrat în funcțiune abia la sfârșitul anului 1915. Fără ajutorul Bisericii și al Reuniunii Femeilor Române, acesta nu ar fi existat⁴². Pentru înființarea lui s-a deschis un fond pentru donații, colecte și alte modalități de a contribui, astfel încât Orfelinatul să poată exista⁴³. Reuniunea din Sibiu a ținut o strânsă legătură cu cea din Brașov, scopul comun fiind o liană pentru femeile dornice să ofere un cămin copiilor aflați în nevoie. Acțiunile comune de caritate, aflate sub cupola Societății Ocrotirea Orfanilor de Război din Sibiu, prezidată de Catinca Bârsean, ofereau subvenții pentru hrană, plata personalului și alte cheltuieli care implicau îngrijirea orfanilor⁴⁴.

³⁸ *Ibidem*.

³⁹ *Ibidem*, p. 8–9.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 14.

⁴¹ *Ibidem*, p.16.

⁴² Rozalinda Posea, *Caritatea în anii Primului Război Mondial. Societatea pentru ocrotirea orfanilor de Război*, „Țara Bârsei”. Brașov, 2014; vezi <https://pdfslide.net/documents/tara-barsei-2014.html>. 148.

⁴³ *Orfelinatul de la Sibiu*, „Unirea”, nr.13, anul XXVI, 8 februarie 1916, p. 1; http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1916/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1916_026_0060.pdf.

⁴⁴ Rozalinda Posea, *op.cit.*, p. 149.

Cel mai important eveniment al anului, de care au fost foarte mândre, a fost desemnarea a două membre ale Reuniunii ca delegate la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia: doamnele Eugenia Tordășianu și dr. Eleonora Leméy, profesoare la *Școala civilă de fete* cu internat a Asociațiunii⁴⁵.

În 1914 s-a deschis totuși o *Școală civilă de fete*, existând mai multe instituții de acest fel în teritoriu, în conformitate cu programul oficial de studii. În *Școala civilă (secundară) de fete cu internat a Asociațiunii din Sibiu*, fetele învățau, alături de limba română, limba germană, fără a fi necesar să fie trimise în străinătate, mai ales că orașul ajuta mult la învățarea limbii; de asemenea învățau maghiara și franceza⁴⁶. Fiind o școală superioară, se poate spune cu bucurie că accentul pe învățământul oferit tinerelor domnișoare devenea o constantă în activitățile reuniunilor.

Condițiile de primire în *Școala civilă de fete* (a Asociațiunii și în Internatul aceleia), pentru anul școlar 1915–1916, se regăseau în presă, mai exact în „Unirea”. Înscrierile se făceau în intervalul 1–6 septembrie st.n. În 3–4 septembrie se dădeau examenele de primire, în 5 septembrie se țineau corigențele, iar în 6 începeau cursurile. Taxele erau următoarele: taxa de înscriere 4 coroane; taxa fondului de pensii a profesorilor 8 coroane; didactru 50 coroane/an; taxa de întreținere 550 coroane/an; pian 16 coroane/lună; limba franceză, facultativ 3 coroane/lună; și aici fetele își aduceau cele necesare confortului, igienei intime. Manualele se plăteau separat, iar uniforma se confecționa contra sumei de 50–60 coroane⁴⁷.

În următorii ani taxele au suferit modificări, în special din cauza stării de război. Pentru anul școlar 1916–1917 taxa de internat s-a mărit la 750 coroane⁴⁸, în rest celelalte taxe au rămas neschimbate, iar pentru anul școlar 1917–1918, taxa de internat a crescut la 1.000 coroane, taxa de înscriere 4 coroane; fondul de pensie 8 coroane; didactrul 50 coroane/an; spălatul rufelor, farmacie etc. 15 coroane/lună; pian 20 coroane/lună; limba franceză 3 coroane/lună. Taxele particulare ale elevelor interne (pentru cărți, material de scris, desen, lucru manual etc) se achitau separat, la sfârșitul fiecărei luni. Elevele își aduceau cele necesare confortului și igienei intime, iar uniforma se confecționa în cadrul internatului la prețuri modice, nu se mai specifica suma⁴⁹.

⁴⁵ „Anuarul Reuniunii Femeilor Române din Sibiu” pe anii 1917–1918 și 1918–1919, http://dspace.bcucluj.ro/bitstream/123456789/68471/1/BCUCLUJ_FP_238445_1919.pdf.

⁴⁶ *Școala civilă de fete din Sibiu. Apel*, „Biserica și Școala”, nr. 30, anul XXXVIII, 27 iulie/9 august 1914, Arad, p. 266; http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1914/BCUCLUJ_FP_279232_1914_038_030.pdf.

⁴⁷ *Condițiuni de primire la școala civilă de fete a Asociațiunii și în internatul aceleia*, „Unirea”, nr. 74, anul XXV, 27 iulie 1915, p. 3–4, http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1915/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1915_025_0074.pdf.

⁴⁸ *Condițiuni de primire în școala de fete a Asociațiunii și în internatul aceleia*, „Unirea”, nr. 83, anul XXVI, 15 august 1916, p. 3–4, http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1916/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1916_026_0083.pdf.

⁴⁹ *Condițiuni de primire în școala civilă de fete a Asociațiunii și în internatul aceleia*, „Unirea”, nr. 47, anul XXVII, 11 august 1917, p. 4; http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1917/BCUCLUJ_FP_P2628_1917_027_0047.pdf.

Școala civilă de fete a Asociațiunii din Sibiu a publicat în același ziar, „Unirea”, condițiile de primire în internat: elevele aduceau atestatul școlar, extras din matricula botezaților și de la Forul civil. Cererile pentru examen de primire sau diferențial erau predate direcțiunii până la 2 septembrie a.c. și taxele necesare: pentru înscriere 4 coroane, fondul de pensie 8 coroane, didactru anual 100 coroane, taxa de întreținere 1.600 coroane⁵⁰.

Se pare că în Transilvania a existat un tipar după care s-au organizat și reorganizat școlile susținute de Reuniunile de femei, deoarece, după cum putem observa din descrierea celor două școli cu internat, de la Brașov și Sibiu, se pune accentul pe o educație practică, sănătoasă.

La cursurile acestor școli se puteau înscrie fete din toate păturile sociale, astfel încât și cele mai puțin privilegiate să aibă șansa să își însușească un minimum de cunoștințe. Pentru că se știe că până nu demult doar unele dintre fetele de funcționari, avocați, preoți, învățători mergeau la școlile de fete, celelalte, ori erau private de asemenea șanse, ori învățau 4 clase populare.

La 1 septembrie 1914, s-a deschis o *Preparandie de fete greco-catolice cu Internat la Lugoj*, cu cursul I, pentru ca în anii următori să se deschidă și următoarele cursuri, până învățământul devenea complet. Înscrierile începeau cu data de 25 iulie, taxa era de 400 coroane, didactrul și speșele de înscriere, 100 de coroane⁵¹. Examenele finale pentru anul școlar 1914–1915 s-au desfășurat în data de 22 mai pentru ordinare, iar pentru privatiste, în 10 iunie și zilele următoare⁵².

Un rezumat al primului an în preparandia de la Lugoj ne prezintă un număr de 30 de eleve ordinare, dintre care 2 s-au retras pe parcursul anului școlar, iar 28 s-au înscris la examenul final: 16 greco-catolice și ortodoxe, 12 greco-orientale; ca privatiste s-au înmatriculat 56, dintre care 27 s-au retras, 29 înscrise la examenul final, 15 greco-catolice și ortodoxe, 14 greco-orientale. Remarcăm necesitatea înființării institutului după numărul mare de potențiale eleve. Cu toate acestea, numărul privatistelor îl depășea pe cel al ordinarilor, pentru că cele din urmă nu puteau fi mai multe de 30 într-un curs.

Condițiile de acceptare la Preparandia pentru următorii trei ani, au fost publicate în presă, în speță în „Unirea”, cu majorările aferente, datorate stării de război și scumpirilor, dar și lipsurilor cu care se confrunta întreaga țară. La concursul pentru anul școlar 1916–1917, taxele erau următoarele: pentru înscriere: 800 coroane; didactrul 100 coroane; taxa de examen 40 coroane; taxa de înscriere 10 coroane; fond de pensie 12 coroane; unele eleve beneficiau de reduceri la taxă,

⁵⁰ *Școala civilă de fete a „Asociațiunii” din Sibiu*, „Unirea”, nr. 46, anul XXVIII, 27 iulie 1918, p. 4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1918/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1918_028_0046.pdf.

⁵¹ *Concurs. Pentru primirea elevilor la preparandia gr.-cat. de fete din Lugoj, împreună cu Internat*, „Unirea”, nr. 64, anul XXIV, 27 iunie 1914, p. 6; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1914/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1914_024_0064.pdf.

⁵² *Aviz*, „Unirea”, nr. 48, anul XXV, 20 mai 1915, p. 4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1915/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1915_025_0048.pdf.

plătind 600 coroane. Precum în celelalte școli cu internat, fiecare elevă internă își aducea rufăria necesară pentru confort, produsele pentru igienă, iar uniforma se plătea separat⁵³. În anul 1917–1918 taxele suferă majorări: 150 coroane/lună sau 1.200 coroane/an, 100 coroane didactrul; 40 coroane taxa de examen; 10 coroane taxa de înscriere; 12 coroane taxa de pensie. La fel, elevele interne își aduceau cele necesare, iar uniforma, plătită de părinți, se ridica de la internat⁵⁴. Direcțiunea Institutului Pedagogic anunța în ultimul an de război taxe și mai usturătoare pentru eleve: taxa pentru întreținere se ridica la 2.400 coroane/an sau 300 coroane/lună, didactrul 150 coroane, taxa de examen 40 coroane, taxa de înscriere 10 coroane, fondul de pensii 12 coroane, Lugoj, 26 iunie, 1918⁵⁵.

Mai departe, o altă școală, înființată de o Reuniune, sub înaltul patronaj al episcopului român gr.-or. din eparhia Aradului este cea din Arad: scopul Reuniunii a fost acela de a înființa un institut românesc confesional gr.-or. cu o școală superioară de fete, împreună cu o școală poporală elementară și cu internat pentru educația fetelor române. Membrele au fost realiste și și-au dat seama că prin forțe proprii nu ar reuși înființarea unui asemenea institut, de aceea asocierea cu „vreo altă corporațiune din patrie sau vreun individ privat din patrie pentru înființarea și întreținerea atărui institut”⁵⁶ era necesară.

La fel ca celelalte școli prezentate până acum, *Școala diecezană de fete din Arad* a făcut apel la presă, mai exact la „Biserica și Școala”, pentru a anunța înscrierile în noul an școlar – 1912–1913 și condițiile necesare, taxele etc. pe care trebuiau să le îndeplinească fetele pentru a fi acceptate în școala cu internat. Astfel, înscrierile se făceau în perioada 20–23 august/2–5 septembrie a.c. Taxa de internat era de 500 coroane, ea cuprindea și didactrul școlar și se putea plăti în 4 rate la Administrația casei Consistoriului. În cadrul acestei sume, fetele beneficiau de educația pentru clasele I–IV civile, educație religioasă-morală, limbile română, germană, maghiară, instrucție în economia de casă, deprindere în pregătirea bucatelor, croit și cusut.

Cazarea cuprindea 3 mese pe zi, spălat, lumină, căldură și la 2 săptămâni baie (scaldă), 10 coroane/an medic. Taxe suplimentare se percepeau pentru cursuri din afara curriculei, precum, 10 coroane/lună orele de pian; taxa de înscriere 6 coroane; taxa de bibliotecă 1 coroană; pentru anuar 2 coroane. Elevele externe plăteau 60 coroane/an. Elevele care se înmatriculau prima oară trebuiau să aducă extrasul de botez din

⁵³ *Anunț școlar*, „Unirea”, nr. 67, anul XXVI, 1 iulie 1916, p. 3–4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1916/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1916_026_0067.pdf.

⁵⁴ *Concurs de primire la preparandia gr.-cat. de fete din Lugoj*, „Unirea”, nr. 45, anul XXVII, 4 august 1917, p. 5; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1917/BCUCLUJ_FP_P2628_1917_027_0045.pdf.

⁵⁵ *Primire la preparandia de fete gr.-cat. din Lugoj și Concurs pentru primire în Internatul de la același Institut pedagogic*, „Unirea”, nr. 44, anul XXVIII, 20 iulie 1918, p. 4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1918/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1918_028_0044.pdf.

⁵⁶ *Statutele Reuniunii Femeilor Române din Arad și Provincie*, Arad, Tipografia George Nichin, 1909, p. 3–4.

matricula bisericească, atestat școlar din clasa precedentă și certificat de revaccinare. Fiecare elevă aducea cele necesare pentru confort și igiena intimă. Uniforma, cât mai ieftină și bună, era aleasă împreună cu directoarea internatului la începerea anului școlar⁵⁷. La școala de la Arad erau primite fete din toate categoriile sociale, iar cele mai puțin norocoase din punct de vedere financiar aveau și ele un loc.

Membrele Reuniunii nu s-au oprit la a înființa o școală. Când au observat că fetițele nu au loc suficient de cazare, au luptat pentru adunarea de fonduri, astfel încât să clădească un nou internat. Cu ajutorul venit din partea institutului de credit Victoria, în valoare de 32.000 coroane, și al celui din partea domnului Stroescu, în valoare de 100.000 coroane, au ridicat un corp de clădire care va purta numele⁵⁸ celui din urmă. Descrierea întregului edificiu, a școlii și a internatului a apărut în presă. Referiri la corpul didactic și la faptul că școala era sub administrația Consistoriului arădean, ajutat de Reuniunea femeilor române din Arad⁵⁹, regăsim de asemenea în presa vremii.

Pentru următorul an școlar, 1913–1914, criteriile de acceptare în școala cu internat rămâneau aceleași, taxa de internat rămânea 500 coroane/an, dar didactul nu mai era inclus, valoarea de 50 coroane se plătea separat, restul taxelor rămânând la fel. Elevele externe plăteau și ele mai mult, 80 coroane/an⁶⁰. La începutul anului, școala anunța un curs complementar la școala civilă română din Arad, pentru absolventele celor patru clase civile. Cursul venea în ajutorul absoventelor, care să deprindă cunoștințe necesare la însușirea unei meserii și să aibă posibilitatea găsirii unui loc de muncă⁶¹. Examenele finale se țineau în luna iunie și erau publice⁶².

În preajma izbucnirii războiului, *Școala din Arad* nu și-a închis porțile, precum cea de la Sibiu, ci și-a continuat activitatea în fiecare an de beligeranță; este adevărat că structura anului școlar a suferit anumite schimbări, a început mai târziu și s-a încheiat mai repede. Școala și-a schimbat locația, clădirile școlii și internatul fiind ocupate de

⁵⁷ *Anunț școlar. Școala diecezană de fete din Arad – Cu internat și drept de publicitate*, „Biserica și Școala”, Nr. 24, anul XXXVI, Arad, 10/23 iunie 1912, p. 1–2; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1912/BCUCLUJ_FP_279232_1912_036_024.pdf.

⁵⁸ *Nou internat în Arad*, „Biserica și Școala”, nr. 7, anul XXXVII, 17 februarie/2 martie 1913, Arad, p. 1–2; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1913/BCUCLUJ_FP_279232_1913_037_007.pdf; vezi și *Școala civilă de fete din Arad*, „Transilvania, Revista Asociațiunii pentru Literatura Română și Cultura Poporului Român”, 1 ianuarie 1915, anul XLV, nr. 1, p. 33; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/transilvania/1914/BCUCLUJ_FP_279996_1914_045_001.pdf, vizualizat la 27 mai 2019, orele 12:53.

⁵⁹ *Școala civilă de fete din Arad*, „Biserica și Școala” nr. 29, anul XXXVII, 14/27 iulie, 1913, p. 229; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1913/BCUCLUJ_FP_279232_1913_037_028.pdf.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 230.

⁶¹ *Cursul complementar dela școala civilă română din Arad*, „Biserica și Școala” nr. 3, anul XXXVIII, 19 ianuarie/1 februarie 1914, p. 21–22; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1914/BCUCLUJ_FP_279232_1914_038_003.pdf.

⁶² *Examenele publice*, „Biserica și Școala”, nr. 20, anul XXXVIII, 18/31 mai 1914, Arad, p. 167; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1914/BCUCLUJ_FP_279232_1914_038_020.pdf.

spital, dar a fost important că și-a urmat cursul și fetele au putut să-și finalizeze studiile. Chiar înainte de începerea noului an, în revista „Biserica și Școala” s-au publicat două anunțuri, pentru concurs la Școala diecezană civilă gr.-or. de fete din Arad: pentru Catedra de limba maghiară și germană și Lucru de mână, desen și caligrafie iar celălalt concurs pentru ocuparea postului de directoare a internatului Școlii diecezane de fete din Arad⁶³.

Școala a publicat anunț de primire la *Școala civilă de fete greco-orientale române din Arad*. Precum în anii anteriori, erau anunțate taxele aferente: taxa de înscriere 6 coroane (int. și ext.), didactru 50 int., 80 ext.; bibliotecă 2 (int și ext); anuar 2 (int. și ext.); medicină 10 coroane (int.); muzică 10 coroane/lună; 100/an; taxa de întreținere 500 coroane. Fiecare internă trebuia să își aducă cele necesare întreținerii și pentru igiena intimă. Uniforma, în valoare de maximum 50 coroane, o primeau de la internat⁶⁴. După instaurarea stării de război, se aducea la cunoștință aceluia care doreau învăța la Școala civilă gr.-or. din Arad, că înscrierile pentru anul școlar 1914–1915 se făceau în perioada 1–14/2–15 septembrie a.c., iar cursurile începeau din 3/16 septembrie a.c.⁶⁵.

Examenle de final de an s-au ținut mai devreme în anii beligeranței, dovadă stau primele examene din anul școlar 1914–1915, care au avut loc în perioada 18/31 mai – 19 mai/1 iunie⁶⁶.

Înscrierile pentru următorul an s-au făcut la sfârșitul lunii august, început de septembrie: 19–23 august/1–5 septembrie a.c. Datorită stării de război și scumpirilor, taxa de întreținere s-a mărit la 650 coroane, restul taxelor s-au menținut la fel. Acest fapt nu a dus la scăderea numărului de eleve înscrise⁶⁷. Fiecare an a adus un nou val de scumpiri, astfel că pentru anul școlar următor taxa de internat a urcat la 850 coroane/an, care se puteau achita în 4 rate. La fel ca în fiecare an, erau enumerate cursurile de care beneficiau internele de acea taxă, și alte servicii, plus trusoul pe care trebuiau să îl aducă pentru a putea beneficia de un minim confort⁶⁸.

⁶³ *Concurs*, „Biserica și Școala”, nr. 26, anul XXXVIII, 29 iunie/12 iulie 1914, p. 217; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1914/BCUCLUJ_FP_279232_1914_038_026.pdf.

⁶⁴ *Anunț școlar la școala civilă de fete gr.or.rom din Arad*, „Biserica și Școala”, nr. 28, anul XXXVIII, 13/26 iulie 1914, p. 243; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1914/BCUCLUJ_FP_279232_1914_038_028.pdf.

⁶⁵ *Aviz pentru elevele școlii civile gr.-or. române de fete din Arad*, „Biserica și Școala”, nr. 33, anul XXXVIII, 17/30 august 1914, p. 285; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1914/BCUCLUJ_FP_279232_1914_038_033.pdf.

⁶⁶ *Examenle publice*, „Biserica și Școala”, nr. 20, anul XXXIX, 17/30 mai 1915, p. 156; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1915/BCUCLUJ_FP_279232_1915_039_020.pdf.

⁶⁷ *Anunț școlar. Școala diecezană de fete din Arad – Cu internat și drept de publicitate*, „Biserica și Școala”, nr. 29, anul XXXIX, 12/25 iulie 1915, p. 199-200; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1915/BCUCLUJ_FP_279232_1915_039_028.pdf.

⁶⁸ *Anunț școlar. Școala diecezană de fete din arad. Cu internat și drept de publicitate*, „Biserica și Școala”, nr. 27, anul XL, 3/16 iulie 1916, p. 193; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1916/BCUCLUJ_FP_279232_1916_040_027.pdf.

Pentru anul școlar 1917–1918 înscrierile se făceau în perioada 1–4/19–22 septembrie a.c. Corigențele se susțineau în 20 august/2 septembrie, iar în 4 septembrie se susțineau examenele de admitere. Din 5 septembrie începeau cursurile⁶⁹. La data de 20 noiembrie/3 decembrie 1917, edificiul școlii de fete a fost ocupat și transformat în spital. În aceste condiții, cursurile școlii civile de fete s-au mutat în clădirea de lângă Consistor, unde, alături de Institutul Teologic, își țineau cursurile alternativ⁷⁰.

Colaborarea cu presa a continuat și în anul 1918. Condițiile de acceptare în școala cu internat au suferit modificări în ceea ce privește taxa de internat. Starea de război a adus cu sine o majorare de 1.600 de coroane a taxei, achitabilă în patru rate. Celelalte necesități erau enumerate ca de obicei în anunț. Înscrierile se făceau în perioada 19–21 august/1–3 septembrie⁷¹.

Alături de celelalte Reuniuni de vază din Transilvania, cea din Blaj a pus bazele înființării unui internat pentru elevele care frecventau școala greco-catolică din oraș⁷². Relația cu presa era prezentă și în cazul acestei școli, care, cu ocazia încheierii anului școlar 1913–1914, a publicat în „Unirea”, examenele publice ale elevelor școlii civile și elementare, desfășurate în intervalul 16–20 iunie a.c.⁷³.

Intenția de a face cunoscut procesul de învățământ înspre toate păturile sociale prin intermediul presei a fost amplu uzitat de școlile românești, indiferent de profil. În fiecare vară, anunțurile dinspre școli abundau în ziarele în care practicau asemenea publicitate.

Internatul Vancean de fete a anunțat pentru anul 1914–1915 condițiile de primire. Taxa de internat de 360 coroane se putea achita în 2, maximum 4 rate; didactul 24 coroane și 60 fileri; muzica instrumentală, o sumă modică; 45 coroane pentru uniformă: 2 șorturi, 2 pălării, o haină de lână bună. Fiecare elevă trebuia să aducă la internat, precum la celelalte școli, cele necesare pentru confort și igiena intimă⁷⁴. Un comunicat comun al tuturor școlilor greco-catolice din Blaj a anunțat că anul școlar la toate institutele române greco-catolice din oraș: gimnaziu, preparandie și școală de aplicație, școală civilă și elementară de fete, școala

⁶⁹ *Anunț școlar*, „Biserica și Școala”, nr. 32, anul XLI, 6/19 august 1917, p. 255; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1917/BCUCLUJ_FP_279232_1917_041_032.pdf.

⁷⁰ *Institutul nostru pedagogic-teologic*, „Biserica și Școala”, nr. 48, anul XLI, 26 noiembrie/9 decembrie 1917, p. 389; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1917/BCUCLUJ_FP_279232_1917_041_048.pdf.

⁷¹ *Condițiile de primire în școala și internatul școlii civ. gr. or. rom. de fete din Arad*, „Biserica și Școala”, nr. 30, anul XLII, 22 iulie/4 august 1918, p. 3–4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_030.pdf.

⁷² *Statutele Reuniunii Femeilor Române greco-catolice din Blaj*, Blaj, Tipografia Seminarului teologic greco-catolic, 1910, p. 3.

⁷³ *Ordinea examenelor publice*, „Unirea”, nr. 53, an XXIV, 30 mai 1914, Blaj, p. 5; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1914/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1914_024_0053.pdf.

⁷⁴ *Internatul Vancean de fete în Blaj. Publicare de concurs*, „Unirea”, nr. 64, anul XXIV, 27 iunie 1914, Blaj, p. 4–5; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1914/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1914_024_0064.pdf.

învățăceilor de meserii, începea în 1 septembrie 1914 st.n. În zilele 1–3 septembrie se făceau înscrierile, iar din 4 începeau cursurile⁷⁵. Un alt comunicat anunța numărul înscrișilor pentru anul școlar în curs la gimnaziul din Blaj: 488 elevi, dintre care 56 eleve la școala civilă; 45 la Institutul Pedagogic; în internat, numărul alumnilor era complet, 150. La fete au fost primite 39 de eleve. Deși cursurile începeau la data de 4 septembrie, înscrieri se puteau face până la sfârșitul lunii⁷⁶.

Anul școlar se încheia și la Blaj mai devreme din cauza stării de război, în 22 mai. Vacanța era binevenită din cauza scumpirilor survenite, dar și pentru că așa copiii puteau da o mână de ajutor părinților. Următorul an școlar începea la 1 septembrie, astfel că părinții erau responsabili pentru educația și buna creștere în perioada verii⁷⁷. Pentru anul școlar 1915–1916 se anunța concurs de primire în Internatul Vancean până la data de 15 august a.c.; taxa anuală era de 400 coroane achitabile în 2–4 rate; muzica se plătea separat; didactrul 24 coroane și 60 fileri. Pentru clasele civile: la fel ca în anii precedenți elevele trebuiau să își aducă cele necesare confortului și igienei intime⁷⁸.

În același an începea colecta pentru construirea unui orfelinat la Blaj, pentru orfanii soldaților români căzuți pe front. Fonduri au donat preoți, cadre militare, civili, medici, etc.⁷⁹, astfel că din luna septembrie a anului 1916 au fost primiți primii orfani, care au fost cazați pentru început în fosta locuință a canonicului Augustin Bunea și în încăperile seminarului teologic de anul prim⁸⁰. Din lipsă de spațiu au fost primiți pentru început 50 de băieți, fetițe nu s-au putut primi⁸¹.

Următorul an școlar venea cu scumpirea taxei de școlarizare – 500 coroane, didactrul – 32 coroane și 60 fileri. La intrarea în internat fiecare fetiță își aducea cele necesare, precum în anii anteriori⁸². Deschiderea școlilor din Blaj, după revenirea din refugiu de la Oradea-Mare și Beiuș, a avut loc la 19 noiembrie 1916: gimnaziul,

⁷⁵ *Anul școlar 1914-1915*, „Unirea”, nr. 88, anul XXIV, 27 august 1914, p. 3; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1914/BCUCULUJ_FP_PIV1902_1914_024_0088.pdf.

⁷⁶ *Începerea anului școlastic la școlile din Blaj*, „Unirea”, nr. 90, anul XXIV, 3 septembrie 1914, p. 4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1914/BCUCULUJ_FP_PIV1902_1914_024_0090.pdf.

⁷⁷ *Încheierea anului școlar*, „Unirea”, nr. 49, anul XXV, 22 mai 1915, p. 1; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1915/BCUCULUJ_FP_PIV1902_1915_025_0049.pdf.

⁷⁸ *Internatul Vancean de fetițe din Blaj. Publicare de concurs*, „Unirea”, nr. 64, anul XXV, 29 iunie 1915, p. 3; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1915/BCUCULUJ_FP_PIV1902_1915_025_0064.pdf.

⁷⁹ *Orfelinatul din Blaj – Comunicatul comitetului central executiv*, „Unirea”, nr. 60, anul XXVI, 15 iunie 1916, p. 3-4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1916/BCUCULUJ_FP_PIV1902_1916_026_0060.pdf; vezi și Rozalinda Posea, *op.cit.*, p. 148.

⁸⁰ *Orfelinatul din Blaj*, „Unirea”, nr. 79, anul XXVI, 5 august 1916, p. 4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1916/BCUCULUJ_FP_PIV1902_1916_026_0079.pdf.

⁸¹ Vezi info în Rozalinda Posea, *op.cit.*

⁸² *Internatul Vancean de fetițe din Blaj. Publicare de concurs*, „Unirea”, nr. 74, anul XXVI, 22 iulie 1916, p. 4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1916/BCUCULUJ_FP_PIV1902_1916_026_0074.pdf.

preparandia, școala civilă de fete. Au fost înscriși 380 de elevi la gimnaziu, 60 la preparandie, 95 la școala civilă de fete și 35 la școala elementară de fete. În internatul de băieți au fost 120 de elevi, în cel de fete 36 de eleve⁸³. Deoarece cursurile au început mai târziu, după 15 octombrie, Înalțul Minister a hotărât ca vacanțele de Crăciun și Paști ale elevilor să se suspende. Direcțiunea școlii civile de fete se va conforma ordinului amintit⁸⁴. Încheierea anului școlar 1916–1917 la Școala greco-catolică civilă și elementară de fete a avut loc în data de 26 mai. A fost un total de eleve, în clasele civile 118 ordinare și 22 privatiste, în internat 42 de eleve, iar la școala elementară – 33 eleve. Rezultatele la învățătură au fost foarte bune, deși anul școlar a început mai târziu (15 octombrie). La finalul anului a fost aranjată o frumoasă expoziție de lucru de mână, broderii, desene, făcute de eleve⁸⁵. Remarcăm un tipar după care se derulează ciclul anului școlar în instituțiile de învățământ pentru fete din Transilvania, de la deschidere până la încheierea anului școlar. Serbarea sfârșitului de an se făcea prin activități care celebrau măiestria fetelor în arta lucrului manual.

Ca peste tot în Transilvania, înscrieri pentru anul școlar 1917–1918 la Blaj s-au făcut cu o anumită întârziere, în intervalul 18–21 septembrie 1917; tot atunci s-au dat examenele suplinoare, de primire și de corigență. Taxele plătite de fete la înscriere au fost de 20 de coroane, pentru fondul de pensii 8 coroane, didactul 50 coroane, 78 coroane în total; 5 coroane pentru serviciu, încălzit, curățenie, bibliotecă, programă. Restul taxelor se stabileau în funcție de numărul de eleve înscrise. Vacanța de iarnă a început în 15 decembrie 1917 și a durat până la 1 februarie 1918⁸⁶, din cauza lipsei combustibilului pentru încălzirea în școli.

La reînceperea anului școlar 1918–1919 în Internatul Vancean s-au stabilit noi condiții de primire: taxa de întreținere era de 1.200 coroane și se putea achita în 2 rate, iar pentru spălătul rufelor, 3 kg. de săpun; didactul școlii era 78 coroane, care se plăteau numai pentru clasele civile. Fiindcă prețurile erau atât de mari și nevoile la fel, fiecare părinte a fost rugat să aducă *naturale* (hrană) în valoare de 200 coroane, stabilite de direcțiune. Actele necesare trebuiau procesate de Preaveneratul Consistor arhiepiscopesc până la 15 august st.n.⁸⁷. Anul școlar 1918-1919 începea și la institutele din Blaj la fel ca în anii păcii: la 1 septembrie, și își urmau cursul obișnuit: corigențe, examene de primire, prelegeri regulate.

⁸³ *Deschiderea școlilor din Blaj*, „Unirea”, nr. 90, anul XXVI, 16 decembrie 1916, p. 8; http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1916/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1916_026_0090.pdf.

⁸⁴ *Informațiuni școlare*, „Unirea”, nr. 91, anul XXVI, 23 decembrie 1916, p. 3; http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1916/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1916_026_0091.pdf.

⁸⁵ *Informațiuni*, „Unirea”, nr. 28, anul XXVII, 26 mai, 1917, p. 4; http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1917/BCUCLUJ_FP_P2628_1917_027_0028.pdf.

⁸⁶ *Vacanțe de șase săptămâni*, „Unirea”, nr. 65, anul XXVII, 27 octombrie 1917, p. 4; http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1917/BCUCLUJ_FP_P2628_1917_027_0065.pdf.

⁸⁷ *Publicare de concurs*, „Unirea”, nr. 46, anul XXVIII, 27 iulie 1918, p. 4; http://documente.bcucluj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1918/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1918_028_0046.pdf.

Gripa spaniolă a făcut ravagii în școlile ardelen, astfel încât directorii s-au văzut nevoiți să le închidă până la 10 octombrie 1918. Boala a continuat să facă victime, iar școlile au rămas închise până la 1 noiembrie din ordinul comitetului din Aiud⁸⁸. La data de 9 noiembrie 1918 s-au amânat pe termen nedeterminat cursurile la Blaj din cauza *influenței* spaniole și circulației trenurilor îngreunate de reîntoarcerea soldaților de pe front începerea lor va fi anunțată mai târziu⁸⁹.

O altă școală de fete avută în vedere în studiul nostru este cea din Beiuș. Și-a deschis porțile în anul 1866, ca școală civilă cu patru clase, cu o programă care corespundea cerințelor vremii și ale statului dualist în care s-a înființat. A rezistat impedimentelor vremii, restricțiilor impuse de autorități și inspecțiilor anuale⁹⁰. Școala civilă greco-catolică de fete, cu internat, din Beiuș a fost inaugurată în 20 septembrie 1896. Caracterul confesional era important, religia fiind un factor modelator al caracterului și personalității fetițelor. În cadrul internatului erau primite orfane din familii de preoți, dar în funcție de conjunctură, regulile s-au modificat și au fost acceptate și fete din alte categorii. Încă din momentul inaugurării s-a hotărât că limba de predare va fi româna. La fel, toate documentele eliberate erau redactate în limba română⁹¹.

În ceea ce privește sediul școlii, acesta era o clădire elegantă cu un nivel, una dintre cele mai trainice din oraș, cu 4 săli de clasă la parter, separat funcționând o sală profesorală, o sală de bibliotecă, cabinetul de fizică, de științe naturale și cel pentru lucru de mână, locuința directoarei, sala de muzică dotată cu pian, bucătăria și camera, locuințele personalului. La etaj erau capela, sălile de meditație și de lucru ale elevelor, dormitoare, sălile de dans și de muzică și camerele personalului educator care locuia în internat. Școala avea o curte spațioasă, înconjurată de grădină și livadă și exista un spațiu special care iarna se transforma în patinoar⁹². Edificiul școlii era dotat cu utilități, apă, canalizare și lumină electrică. Buna funcționare a instituției se datora susținerii din partea Diecezei greco-catolice de Oradea și banilor alocați din Fondul Pavelian (înființat de episcopul Mihail Pavel), din care era susținut și Gimnaziul de băieți. De asemenea, acesta a înființat fonduri pentru întreținerea tinerelor orfane de preot, eleve ale Școlii civile din Beiuș (20.000 florini), iar episcopul Demetriu Radu a pus bazele unei noi fundații, *Paraschiva* (în memoria mamei sale), în valoare de 50.000 coroane, în beneficiul școlii și internatului de fete. Episcopia a intervenit de

⁸⁸ *Boala spaniolă sau influența rebelă*, „Unirea”, nr. 62, nr. XXVIII, 9 octombrie 1918, p. 4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1918/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1918_028_0062.pdf.

⁸⁹ *Informațiuni*, „Unirea”, nr. 69, anul XXVIII, 9 noiembrie 1918, p. 4; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/unirea/1918/BCUCLUJ_FP_PIV1902_1918_028_0069.pdf.

⁹⁰ Iudita Călușer, *op.cit.*, p. 37.

⁹¹ *Ibidem*, p. 41; vezi și Dr. Constantin Pavel, *op.cit.*, p. 213; de asemenea, vezi informații referitoare la școala din Beiuș în Codruța Maria Mureșan, Marcel Știrban, *Din istoria Bisericii Române Unite. Biserică. Școală. Națiune. De la începuturile sale până la 1918*, Satu Mare, Editura Muzeului Sătmărean, 2005, p. 325–326.

⁹² *Ibidem*, p. 42–43.

asemenea în buna desfășurare a procesului didactic, donând bani pentru manuale și dotarea de laboratoare⁹³.

În ceea ce privește internatul, acesta reprezenta cu totul altceva decât înțelegem astăzi. În internat erau cazate fete venite de la distanțe considerabile și care nu aveau posibilitatea să meargă acasă după cursuri. Așa cum am amintit, existau condiții de acceptare în internat: aveau prioritate orfanele de preot, care beneficiau de gratuitate, apoi erau primite fete sărace, dar bune la învățătură⁹⁴. Numărul elevelor din internat a variat în jurul cifrei de 100, maximumul de 132 fiind atins în anul școlar 1917–1918⁹⁵.

Structura anului școlar a fost împărțită la început în trei trimestre: primul din septembrie-decembrie, al doilea din ianuarie-martie, al treilea din aprilie până la finele lunii iunie. În acest interval fetele învățau 12–16 materii de bază, unele facultative, pe parcursul a 26–29 ore săptămânal⁹⁶. În anul 1904–1905 a apărut o modificare care se aplica și la *Școala civilă de fete din Beiuș*: împărțirea anului școlar pe săptămâni, deoarece anul școlar avea 34 de săptămâni. La fel s-a aplicat la toate școlile medii, elementare și civile de stat⁹⁷.

Materiile predate în cadrul școlii erau: religia, limbile română și maghiară cu număr egal de ore, limba germană, aritmetică și geometrie, istorie și geografie, istoria naturală, fizică, chimia-mineralogia-geologia, economie, igienă, muzică, desenul și caligrafia, lucrul de mână, gimnastica. Alături de materiile obligatorii, existau materiile facultative: limbile franceză, latină și engleză și învățarea unui instrument muzical – pian, țambal sau violină⁹⁸.

Se puna accentul pe însușirea corectă a limbii române, vorbirea și scrierea ei corectă, și asta, deoarece fetițele acceptate în Internat dovedeau mari lacune în a vorbi propria limbă. Tocmai de aceea s-a insistat pe conversație purtată în limba română, la clasa I erau predate patru ore de limba română pentru aprofundarea și desăvârșirea cunoștințelor, pentru ca apoi să le fie predate câte trei ore. Se făceau lecturi ușoare, rezumate scurte, copiere de texte, scriere după dictare ș.a., tocmai pentru ca fetițele să învețe cât mai ușor limba română⁹⁹. Orele erau predate în mare parte de femei, deoarece era o școală de fete: Marta Fabian, Angela Butean, dar existau și profesori suplinitori (Victor Borlan, Ilie Stan) care predau și la Gimnaziul de băieți.

Elevetele care frecventau școala de la Beiuș trebuiau să aibă 9 ani împliniți și să dețină atestat de absolvire a patru clase elementare. Dacă au avut profesor particular, trebuiau să treacă de un test pentru a li se verifica nivelul cunoștințelor acumulate. Pentru fetele care aveau 12 ani rămânea la latitudinea profesorilor dacă

⁹³ *Ibidem*, p. 45.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 170–171.

⁹⁵ *Anuarul școlii, anul 1917/1918*, p. 29, în Iudita Călușer, *op. cit.*, p. 171.

⁹⁶ Iudita Călușer, *op. cit.*, p. 90.

⁹⁷ *Ibidem*, p. 91.

⁹⁸ *Ibidem*, p. 87.

⁹⁹ *Ibidem*, p. 90–91.

să fie acceptate sau nu. În clasele superioare II–IV, fetele aveau obligația de a prezenta diploma de absolvire a claselor inferioare ale școlii civile, echivalente ca și categorie. Și aici trebuia prezentate certificatul de botez și cel de vaccinare la zi. Din punct de vedere religios nu a existat discriminare, fiind acceptate deopotrivă fetițe greco-catolice și ortodoxe. Numărul acestora a variat între 88–152 pe parcursul anilor. În funcție de numărul elevelor se constituiau și clasele: între 18–43 de eleve într-o clasă: 1910–1911 – 111 eleve; 1911–1912 – 120 eleve; 1912–1913 – 117 eleve; 1913–1914 – 121 eleve; 1914–1915 – 99 eleve; 1915–1916 – 113 eleve; 1916–1917 – 129 eleve; 1917–1918 – 152 eleve; 1918–1919 – 163 eleve¹⁰⁰. Mediile din care proveneau elevetele erau din cele mai diverse: familii de preoți, avocați și „alți inteligenți”, funcționari, economi, proprietari, industriași și comercianți. O problemă cu care s-au confruntat cadrele didactice la început a fost cea a limbii: majoritatea fetițelor veneau din familii în care se vorbea maghiara sau germana sau frecventaseră școli cu predare în limba maghiară. Tocmai de aceea s-a pus puternic accentul pe predarea tuturor materiilor în limba română și suplimentarea orelor de limbă română. Anul școlar începea la 15 septembrie: în primele zile se făceau înscrierile fetelor, examenele de acceptare, examene de echivalare s.a. Sfârșitul anului avea loc la 15 iunie, când se țineau examenele de final, urmate de o serbare, la care participau cadrele didactice, elevetele și părinții. Episcopul greco-catolic de Oradea ținea un discurs, fapt care dădea grandioarea cuvenită evenimentului¹⁰¹. Asemenea celorlalte școli enumerate anterior, și cadrele didactice de la școala beiușană au făcut parte din diferite organizații și reuniuni, fapt care a adus sprijin, notorietate și bunăstare școlii: *Casina română, Astra, Reuniunea de cântări Lira, Reuniunea Femeilor Române* etc¹⁰².

Școala civilă de fete din Beiuș și Internatul nu și-au închis porțile pe parcursul războiului și nici nu și-au schimbat folosința. Școala a fost închisă în anul 1918, precum celelalte școli de pe teritoriul Transilvaniei, cât timp a durat epidemia¹⁰³. Au existat modificări în structura anului școlar, 1914–1915 scurtându-se cu o lună, până în 21–22 mai. Anul 1915–1916 s-a încheiat în 3 iunie 1916. Odată cu greutățile tot mai mari întâmpinate din cauza stării de război, anul 1916–1917 a durat din 5 octombrie până în 26 mai.; anul 1917–1918 s-a desfășurat normal, între 10 septembrie și 15 iunie. Pe toată durata războiului elevetele și profesoarele au ajutat bravii soldați de pe front cu diferite obiecte de îmbrăcăminte confecționate de ele sau au donat bani. Până la sfârșitul războiului, profesoarele școlii de fete au activat în diferite societăți și asociații din Beiuș, asta până când, la 27 noiembrie 1918, au pus bazele *Reuniunii Femeilor Române din Beiuș și jur*. Reuniunea avea scop caritabil și filantropic. Două membre,

¹⁰⁰ Anexa nr. 19. *Situația numerică a elevelor care au frecventat Școala civilă de fete din Beiuș în perioada 1896–1918*, în Iudita Călușer, *op.cit.*, p. 406.

¹⁰¹ Iudita Călușer, *op.cit.*, p. 150–152.

¹⁰² *Ibidem*, p. 155.

¹⁰³ Dr. Constantin Pavel, *op.cit.*, p. 227.

Elena Muntean și Elena Ardelean, au fost delegate să participe la Marea Unire de la Alba Iulia¹⁰⁴.

În anul 1920, după 24 de ani de funcționare, școala medie de fete din Beiuș a fost ridicată la rang de liceu cu opt clase și drept de bacalaureat de către episcopul Demetrie Radu¹⁰⁵.

În anul 1918, Ministrul Învățământului a comunicat o veste cutremurătoare: 1 milion de copii nu mergeau la școală, din lipsă de învățători. Li s-a dat părinților sfatul să trimită copiii la școlile deschise pe lângă biserici, deoarece și acolo pot fi învățați carte de către preot, preoteasă, etc. și nu rămân analfabeți, dând exemplul atâtor și atâtor soldați de pe front, care se află în incapacitatea de a trimite vreo veste, tocmai pentru că nu știu să scrie¹⁰⁶. În același timp a fost lansat o circulară din partea Episcopiei Aradului, prin care „interesul cultural al patriei și al bisericii noastre pretinde, ca și în vremile acestea de războiu, instrucția și educația poporului – întrucât posibil – să nu sufere”. De aceea, timpul de studiu rămânea același, numai elevii mai înaintați în vârstă puteau să dea o mână de ajutor părinților în treburile economice. Școlile de repetiție și cele economice de repetiție erau suspendate pe durata războiului. În privința clădirii, dacă nu era ocupată în scopuri militare și învățătorul nu era la oaste, prelegerile începeau și se țineau regulat. Dacă edificiul era ocupat și învățătorul era la oaste, prelegerile se țineau provizoriu în casa satului, casa învățătorului, a preotului etc. Dacă erau mai mulți învățători, locul era luat de suplinitori¹⁰⁷.

În primăvara anului 1918 s-a făcut o situație a școlilor de fete, care a evidențiat faptul că în intervalul 1914–1918 numărul fetelor a crescut în raport cu al bărbaților. Același lucru s-a remarcat și pentru procesul didactic – fetele au urmat mai multe tipuri de școli în această perioadă, inclusiv școli care în mod normal ar fi fost urmate de băieți. Dintre părinții elevelor care au frecventat școlile superioare de fete în anul 1913/1914, 38,7% au fost: funcționari, preoți, profesori, învățători și ofițeri; 25,8% industriași și negustori; 14,1% alți intelectuali; 9,2% pensionari (capitaliști și rentieri etc.); 7,9% proprietari mari și mijlocii; 4,3% alții¹⁰⁸. Între acestea, puține fete din păturile de jos reușeau să ajungă, și mai degrabă se mulțumeau cu absolvirea școlilor civile, după care imediat intrau în câmpul muncii. După izbucnirea războiului, fetele se mulțumeau cu școala elementară, iar cele din păturile mai culte, cu terminarea

¹⁰⁴ Iudita Călușer, *op.cit.*, p. 184–187.

¹⁰⁵ Dr. Constantin Pavel, *op.cit.*, p. 228.

¹⁰⁶ *Câți copii nu umblă la școală ?*, „Biserica și Școala”, nr. 13, anul XLII, 25 martie/7 aprilie 1918, Arad, p. 3; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_013.pdf.

¹⁰⁷ *Circulară către toate oficiile protoprezbiteriale și parohiale și către toți învățătorii de sub jurisdicțiunea Consistoriului ortodox român din Arad*, „Biserica și Școala”, nr. 33, an XXXVIII, 17/30 august 1914, p. 285–286; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1914/BCUCLUJ_FP_279232_1914_038_033.pdf.

¹⁰⁸ *O problemă actuală*, de Sabin Evuțian, „Biserica și Școala”, nr. 15, anul XLII, 8/21 aprilie 1918, p. 1–2; http://documente.bcuculuj.ro/web/bibdigit/periodice/bisericasiscola/1918/BCUCLUJ_FP_279232_1918_042_015.pdf.

a patru clase civile. Școli superioare au cercetat aproximativ 12.000 de fete în 1916, dar nu pentru carieră, cum își închipuie lumea, ci pentru diplomă, considerată un capital care putea fi folosit mai târziu, dacă nu s-ar mărita.

Din 1916 au avut succes școlile comerciale superioare, la fel cele superioare de fete și școlile medii de fete, deși nu primeau niciun ajutor de la stat. Cu toate acestea, o problemă exista în toate, lipsea educația practică, iar fetele de așa ceva aveau nevoie pentru a se putea angaja după absolvire.

În concluzie, putem spune că toate școlile amintite și prezentate de noi în acest studiu au reprezentat o rampă de lansare în cazul învățământului românesc pentru fete. Indiferent de religie, categorie socială, ele au avut o șansă la educație și, implicit, ieșirea din perioada de ignoranță în care au fost ținute secole la rând, cu sau fără voia lor.